

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті визначаються та досліджуються особливості правового регулювання відносин у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності. Зазначено, що матеріальні норми, які містять правила поведінки в інтелектуальній сфері, мають переважно іншу, ніж адміністративно-правову, галузеву належність і стосуються головним чином галузі цивільного та господарського, а також митного права. Виділено чотири види адміністративно-процесуальних відносин у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності – адміністративно-деліктні, адміністративно-судочинні, загального адміністративного оскарження, спеціального адміністративного оскарження.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, право інтелектуальної власності, матеріальні норми, процесуальні норми, адміністративно-процесуальні відносини.

**Колесніченко
Вадим Васильович,**

кандидат юридичних
наук, докторант
Національного
університету
«Одеська юридична
академія»

Актуальність дослідження проблеми встановлення особливостей правового регулювання відносин у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності зумовлена необхідністю розвитку доктринальних положень науки адміністративного права і процесу в частині формування процесуальних категорій та інститутів, а також трансформації підходів щодо визначення предмета та методу адміністративного права.

Для науки адміністративного права і процесу сама проблематика розвитку процесуальних інститутів є новою, як новою є і проблема формування доктринальних новел у галузі адміністративного процесу. Саме тому виділена проблема має бути досліджена з урахуванням ключових теоретичних положень, обґрунтованих В. Авер'яновим, І. Голосніченком, В. Колпаковим, О. Кузьменко та іншими вченими. Саме їх напрацювання становлять основу положень про взаємозв'язок матеріальних і процесуальних норм адміністративного права, сутність і зміст адміністративно-правових відносин.

Мета статті – установити особливості правового регулювання відносин у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, виділити процесуальні адміністративно-правові відносини у сфері захисту права інтелектуальної власності.

Правове регулювання відносин у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності характеризується зв'язком відповідних матеріальних і процесуальних норм. Матеріальні норми, які містять правила поведінки в інтелектуальній сфері, мають переважно іншу, ніж адміністративно-правову, галузеву належність і стосуються переважно галузей цивільного та господарського, а також митного права.

Так, норми, якими врегульовано право інтелектуальної власності, містяться у Книзі четвертій «Право інтелектуальної власності» ЦК України [1], Господарському кодексі України [2], Митному кодексі України [3], законах України «Про авторське право і суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» [4] та інших. Загалом, крім кодексів, сферу права інтелектуальної власності урегульовано 17 законами, близько 50 підзаконними нормативно-правовими актами на рівні указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, відомчими актами. Окремо слід вказати міжнародні конвенції, угоди, які регулюють питання права інтелектуальної власності, – Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів

Паризький акт, Всесвітню конвенцію про авторське право, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності з авторського права, Стандарти Угоди ТРІПС щодо наявності, обсягу та використання суміжних прав від 1994 р., Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, Міжнародну конвенцію про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (далі – Римська конвенція), Женевську конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (далі – Конвенція щодо фонограм) від 18 лютого 2000 р., Стандарти Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності щодо наявності, обсягу та використання авторських прав від 1994 р., Паризьку конвенцію про охорону промислової власності від 25 грудня 1991 р., Договір про закони щодо товарних знаків від 1 серпня 1996 р., Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків від 29 грудня 2000 р., Лісабонську угоду про охорону найменувань місць походження та їхньої міжнародної реєстрації (далі – Лісабонська угода) від 1958 р., Страсбурзьку угоду про Міжнародну патентну класифікацію від 1831 р., Локарнську угоду про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків від 27 квітня 1971 р. та інші [5, с. 20–22]. Усього фахівцями в галузі права інтелектуальної власності виділено 25 міжнародних конвенцій та угод.

До особливостей правового регулювання матеріальними нормами права інтелектуальної власності доцільно віднести те, що ЦК України не

надає вичерпного переліку особистих немайнових прав щодо інтелектуальної власності, а їх розширення можливе в законодавчих актах. На сьогодні їх існує достатньо значний обсяг.

У перелічених вище законах містяться приписи не тільки цивільного, а й адміністративного права щодо інтелектуальної власності. Наприклад, виходячи з приписів Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», крім права на авторство як особистого немайнового права, до прав у сфері інтелектуальної діяльності слід віднести такі права авторів промислових зразків: 1) право на отримання патенту; 2) право внесення змін до заяви (ч. 3 ст. 7 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки») та інших матеріалів заявки на промисловий зразок (п. 5 ст. 14 вказаного Закону); 3) право відкликати заявку в будь-який час до дати одержання автором рішення про видачу патенту; 4) право подати до Державної служби інтелектуальної власності України заяву про надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого промислового зразку та право відкликати таку заявку. Зазначені права мають адміністративно-правовий зміст і стосуються встановлення правосуб'єктності авторів промислових зразків у процедурах щодо патентування.

Кореспондування матеріальних норм із процесуальними нормами адміністративного права забезпечується:

– засобом викладення матеріальної норми у диспозиціях приписів КпАП України, якими встановлено

юридичний склад адміністративних проступків у сфері інтелектуальної діяльності, коли законотворець відсилає до норм відповідних інших законодавчих актів;

– загальним порядком оскарження, який стосується рішень, дій, бездіяльності державних органів, органів місцевого самоврядування незалежно від предмета реалізації компетенції. Такий порядок регламентовано Кодексом адміністративного судочинства України [6], Законом України «Про звернення громадян» [7];

– спеціальним порядком адміністративного оскарження, який стосується тільки сфери інтелектуальної діяльності.

Так, диспозицією статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення [8] передбачено юридичний склад адміністративного правопорушення щодо прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Вказано, що адміністративна відповідальність настає за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом. Санкція статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює штраф

від 170 до 3400 грн. з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

Для характеристики процесуальних норм адміністративного права, якими урегульовано адміністративні процесуальні відносини у сфері захисту права інтелектуальної власності, доцільно звернутися до теоретичного доробку вчених з цієї проблеми.

О. Кузьменко та Т. Гуржій вказують на застосування терміна *адміністративно-процесуальна норма* для позначення будь-яких норм права (як матеріальних, так і процесуальних), які належать до складу однойменної юридичної галузі. Серед особливостей адміністративно-процесуальних норм названо: 1) сервісну функцію цих норм, що виявляється в необхідності чіткої регламентації порядку реалізації кореспондуючих матеріальних норм; 2) похідний характер норм адміністративно-процесуального права, що прямо впливає з їх попередньої якості; 3) полігалузовий характер організаційного впливу адміністративно-процесуальних норм, що означає встановлення адміністративно-процесуальними нормами порядку реалізації норм низки матеріальних галузей – адміністративного права, митного права та інших; 4) наявність особливого предмета регулювання – публічно-управлінських, організаційних суспільних відносин з приводу реалізації встановленого порядку вирішення адміністративних справ; 5) розгалуженість джерел адміністративно-процесуального права, що виявляється у встановленні відпо-

відних норм не тільки у кодексах, а й у підзаконних актах, міжнародних договорах; 6) спрямованість на реалізацію «позитивних» матеріальних правовідносин; 7) широке коло суб'єктів застосування адміністративно-процесуальних норм: вони застосовуються практично усім виконавчо-розпорядчим апаратом публічної влади [9, с. 78–81].

Наведені теоретичні положення, сформульовані О. Кузьменко та Т. Гуржій, сприймаються як такі, що можуть бути піддані критичним застереженням. Ці застереження стосуються насамперед положення про охоплення, на думку вчених, терміном *адміністративно-процесуальна норма* як матеріальних, так і процесуальних норм. Логіка такого підходу визначається тим, що зазначені вчені фактично обстоюють виокремлення адміністративного процесуального права.

Звернення до базових положень теорії права щодо визначення процесуального права, дозволяє зазначити про те, що підхід О. Кузьменко та Т. Гуржій їм не суперечить, проте певною мірою (у частині охоплення адміністративно-процесуальними нормами і матеріальних норм) викликає застереження.

У загальній теорії права сутність процесуального права розкривається через сукупність правових норм, які визначають процедуру (процес) реалізації норм матеріального права в різних формах правової діяльності уповноважених органів і посадових осіб. Вказується на наявність тенденції до законодавчого відокремлення процесуальними кодексами та відносною самостійністю [10, с. 363].

У цьому контексті слід зазначити, що виділені чотири види процесуальних відносин у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності – адміністративно-деліктні, адміністративно-судочинні, загального адміністративного оскарження, спеціального адміністративного оскарження – ґрунтуються на чотирьох видах процесуальних норм адміністративного права, яким повною мірою притаманна така ознака норми процесуального права, як відносна самостійність. Притаманна ознака відносної самостійності певних груп виділених процесуальних норм адміністративного права ґрунтується на тому, що ці норми встановлені окремими законодавчими актами – Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Законом України «Про звернення громадян». Щодо норм, якими урегульовано спеціальне адміністративне оскарження заперечень проти рішень Державної служби щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності та заяв щодо визнання знака добре відомим в Україні, слід вказати, що вони містяться переважно в підзаконному нормативно-правовому акті – Регламенті Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2003 № 622, прийнятому, як зазначено у преамбулі, відповідно до законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про

охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Регламентация на рівні підзаконного акта відносин щодо процесуального порядку розгляду заперечень і заяв викликає застереження, наявність яких зумовлено нормою п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України [11], де встановлено, що виключно законами України визначаються зокрема гарантії прав і свобод людини і громадянина. Відповідно ст. 41 Основного Закону до таких прав належить право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Звернення до доктринальних положень загальної теорії права свідчить про те, що норми процесуального права можуть бути визначені тільки на рівні законодавчих актів.

Наведене вище свідчить про потребу вдосконалення правового регулювання відносин у сфері здійснення спеціального адміністративного оскарження. При опрацюванні відповідних пропозицій слід ураховувати можливість виникнення конкурувальної юрисдикції Апеляційної палати з адміністративними судами, враховуючи, що предметом оскарження є рішення суб'єкта владних повноважень – Державної служби інтелектуальної власності України.

Зазначені нами теоретичні положення є основою їх критичного опрацювання та формулювання відповідних висновків. Передусім доцільно вказати на виділення не адміністративно-процесуальних норм з позицій окремої галузі права – адміністративно-процесуального права, а з точки

зору процесуальних норм адміністративного права, не виокремлюючи адміністративно-процесуальне в галузь права. Такі норми доцільно розглядати як системно утворювальні відносно окремих інститутів адміністративного права – адміністративно-деліктного та адміністративно-судочинного. Виділення цих норм і їх характеристика як норм, що складають основу окремих інститутів права, ґрунтується на їх відносній відокремленості в межах адміністративного права, а також на тому, що вони регулюють певні групи відносин, які є взаємно пов'язаними.

Про існування відносної відокремленості свідчить їх урегульованість у кодексах – Кодексі України про адміністративні правопорушення, Кодексі адміністративного судочинства України, а також окремих законодавчих актах. Щодо процесуальних норм, якими регламентовано загальне та спеціальне оскарження у відносинах щодо адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, то про їх відносну відокремленість можна вказувати, тільки враховуючи наявність окремого Закону України «Про звернення громадян», який містить не лише процесуальні, а й матеріальні норми, конкретизацію приписів цього Закону в численних підзаконних актах, установлення процедур спеціального оскарження переважно підзаконним актом. Слід також підкреслити положення про визначення законодавством різних форм звернення в загальному і спеціальному оскарженнях.

До адміністративно-процесуальних відносин у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної

власності можна віднести такі: 1) щодо притягнення до адміністративної відповідальності порушників у сфері реалізації права інтелектуальної власності (адміністративно-деліктні процесуальні відносини); 2) щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних органів, уповноважених здійснювати правову охорону відносин у сфері інтелектуальної власності в порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян» (процесуальні відносини загального оскарження); 3) щодо адміністративного оскарження, що здійснюється у Державній службі інтелектуальної власності України (процесуальні відносини спеціального оскарження); 4) щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних органів у порядку адміністративного судочинства (адміністративно-судочинні процесуальні відносини).

Кожна виділена група процесуальних адміністративно-правових відносин характеризується: а) установленням окремих підстав їх виникнення; б) визначеними особливостями правових процедур процесуального розгляду індивідуальної справи; в) формою рішень, прийнятих за результатами розгляду індивідуальної адміністративної справи.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // Голос України. – 2012. – № 73–74.

4. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23 березня 2000 р. № 1587-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 16. – Ст. 653.

5. Кравець В. Р. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / Кравець В. Р., Олюха В. Г. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 264 с.

6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36. – Ст. 446.

7. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР //

Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

9. Кузьменко О. В. Адміністративно-процесуальне право України : підручник / Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. ; за ред. О. В. Кузьменко. – К.: Атіка, 2007. – 416 с.

10. Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / Скаун О. Ф. – Х.: Еспада, 2006. – 776 с.

11. Конституція України від 28 березня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Колесниченко В. В. Особенности правового регулирования отношений в сфере административно-правовой защиты права интеллектуальной собственности.

В статье определяются и исследуются особенности правового регулирования отношений в сфере административно-правовой защиты права интеллектуальной собственности. Указано, что материальные нормы, содержащие правила поведения в интеллектуальной сфере, имеют преимущественно иную, чем административно-правовую, отраслевую принадлежность и относятся в основном к отряси гражданского, хозяйственного, таможенного права. Выделены четыре вида административно-процессуальных отношений в сфере административно-правовой защиты права интеллектуальной собственности – административно-деликтные, административно-судебные, общего административного обжалования, специального административного обжалования.

Ключевые слова: административно-правовая защита, право интеллектуальной собственности, материальные нормы, процессуальные нормы, административно-процессуальные отношения.

Kolesnichenko V. V. Features of legal regulation of relationships in the field of administrative and legal protection of intellectual property rights.

The article defines and examines the peculiarities of legal regulation of relations in the sphere of administrative and legal protection of intellectual property rights. It has been indicated that the substantive norms, which contain rules of conduct in the intellectual sphere, have mainly other than administrative law, industry affiliation and are mainly related to the civil and commercial law and customs law. Four types of administrative-procedural relations in the sphere of administrative and legal protection of intellectual property rights are defined: administrative-delictual, administrative-judicial, of the general administrative appeal, of the special administrative appeal.

Key words: administrative-law protection, intellectual property law, substantive norms, procedural norms, administrative-procedural relations.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2014